

Karjakoira Azorei todettu ”toimivaksi peliksi”

Suomalaisten karjatilallisten mielestä harvinainen koirarotu, sao miguelinfla on tullut Atlantin keskeltä Suomeen jäädäkseen. Portugaliin kuuluvilla Azorien saarilla kehittynyt rotu on pysynyt alkuperäisenä käyttökoirana näihin päiviin asti. Rekisteröityjä sao miguelinfloja on maailmassa vain noin 3000, joista suurin osa on Portugalissa. Seuraavaksi eniten niitä on Suomessa.

*Teksti Ritva Raippa
Kuvat Hannu Huttu*

Sao miguelinfilan karva on lyhyttä, tiheää ja laadultaan karheaa. Niinpä turkki kestää säätä ja on helppo pitää puhtaana.

Ita

suomalaisnavetoissa

Suomalaiset ovat innokasta koirakansaa. Kun Koiramme -lehdessä julkaistaan juttu jostakin eksoottisesta rodusta, niitä alkaa pian ilmaantua maahan. Näin kävi 1990-luvun alussa, kun toimittaja ja ulkomuototuomari Paula Heikkisen-Lehkonen kävi Azoreilla ja kirjoitti artikkelin sao miguelinfiloista. Häneen otti yhteyttä Jouni Lehikoinen, joka halusi tuoda rotua Suomeen.

– Kuulin taustalla lasten ääniä ja yritin vakuuttaa miehelle, ettei missään nimessä kannata hommata tätä vaativaa rotua. Portugalissa kertoivat, ettei rotu sovi lasten pariin. Toisaalta siellä niitä pidettiin pitkissä ketjuissa. Ne kasvoivat laiturilla eikä niitä sosiaalistettu. Jouni soitti uudestaan ja uudestaan. Hän oli varma, että siinä on koira, jollaisen hän haluaa ja varmasti sen kanssa pärjää. Koska miehellä oli vankka koiratausta ja järkevä näkemys siitä, miten rodun kanssa toimia, viimein annoin hänelle kasvattajan yhteystiedot. Pian Lehikoiset toivat ensimmäisen rodun edustajan maahan, kertoo Paula. Nyt Suomessa on 85 rekisteröityä sao miguelinfilaa, jotka ovat pääasiassa maataloilla eri puolilla maataamme.

ILMEIKÄS TYÖKOIRA

FCI:n kakkosryhmään kuuluva sao miguelinfilaa on vankkarakenteinen ja hieman korkeuttaan pidempi. Uros painaa 25–35 ja narttu 20–30 kiloa. Uroksen säkäkorkeus on 50–60 ja nartun 48–58 cm. Pää on voimakas ja neliömäinen. Silmät ovat tummanruskeat, ilmeikkäät ja soikeat.

– Rodun ilmeet ovat hyvin ihmismäiset ja helposti tulkittavissa. Koira kuin kysyy ja siitä näkee, mitä se on tekemässä. Näin yhteistyö sujuu mutkitta vaativissakin tilanteissa ja koiran käyttäytymisen ennakointi on helppoa, sanoo sotkamolainen maatilan emäntä Satu Huusko.

Satu ja Paavo Huusko kasvattavat hereford-rotuista jalostuskarjaa. Alussa heiltä kyseltiin usein, tuleeko lehmistä potkivia kun koirat ovat kintuisia. – Minusta ne potkivat vähemmän, kun on koira, Satu sanoo.

Internetin karjakoirakeskustelut ovat yhtä hauskaa luettavaa kuin monen muunkin rodun asiantuntemattomat mielipiteen vaihdot. Koira on pahimmillaan rinnastettu lihanpaloittelijaksi. Kun näkee toimivan sao miguelinfilan työssään, perätömiltä huhuilta katkeavat siivet. Toisaalta jos järellä miettii, kukapa karjankasvattaja nautoja repivää petoa tilallaan pitäisi?

– Jos joku ei halua koiraa, ei sitä pidä ottaa. Hyvä niin. Mutta jos ei tiedä koiran kanssa toiminnasta mitään, ei ole järkevää ottaa asiaan kantakaan. Meillä ei koulutuksen alussakaan ole pahoja tilanteita ollut. Pienillä naarmuilla on selvitty. Se, miten koiransa opettaa ja saa hallintaan, on isännän vastuulla. Ei kukaan karjatilallinen kouluttamatonta vierasta koiraakaan päästä päättömästi nautojaan ajelemaan, Satu Huusko sanoo.

RAUHALLINEN JA VAKAA

Lypsykarjatila siirtyi Paavon vanhemmilta nuorelle parille vuonna 1993. Vuodesta 2005 heillä on ollut emolehmiä. – Parsinavetassa ei olisi ollut niin paljon työtä koiralle kuin pihatossa, ja siksi >

Tämä on ihanan laiska karjakoiri, Satu Huusko sanoo ja perustelee, ettei koira turhia hökeltele ja vouhota, mutta on tarpeen vaatiessa nopeasti työtahdissa mukana.

tuolloin ei paimenkoiraa edes harkittu, he miettivät.

Työkoirasta he olivat kiinnostuneita jo aiemmin, mutta kipinä leimahti kun he talvella 2005 kävivät Viitasaarella hieholaumaa ostamassa tilalta, jossa oli kaksi azoria. – Seurailimme nuoren koiran puuhia. Ihmettelimme, miten rauhallinen ja kuuliainen se oli. Se teki työnsä, kesti irti pihalla eikä turhia vouhottanut. Tulomatalla puhelimme, että azori täy-

tyy saada. Keväällä varasimme pennun Rovaniemeltä.

Nyt Unique alias Muska on nelivuotias. Sen tytär Karjakorven Pampa syntyi vuosi sitten. Huuskojen kolmas fila, Azoreilta varattu narttu tulee veljensä kanssa pian Suomeen. Se on yhteisomistuksessa kennel Auto De Fen kanssa, mutta sijoitetaan lihin emotilalle.

SUORA JA SELKEÄ

Koiralle on maataloilla käyttöä läpi vuoden. – Kun menen navetan siivoukseen, koirat ajelevat karjaa ulos. Ihan päivittäin niille on pientä hommaa. Kun vien kiviä, koirat auttavat. Näin ei satu tapaturmia, kun eläimet eivät pääse puskemaan. Koirat pitävät naudat kauempana, poissa ympäriltä kun vaikka irrotan pyöröpaalista suojaverkkoa. Tämän koirat ovat oppineet ihan itsestään.

Pentua on autettava ja tuettava tarvittaessa. Iän myötä koiran itsetunto kasvaa. Azori on nopeasti palautuva hyvähermoinen koira. Niinpä se on helppo opettaa ja viedä uusiin paikkoihin.

– Esimerkiksi veneeseen Muska vietiin ensi kerran vasta parivuotiaana. Miettimme, mitenköhän se sujuu. Mutta se oli sille selvä juttu: ihan kuin olisi aina ollut. Samoin autoon jättäminen ja vieraisiin paikkoihin meneminen ovat sujuneet mutkitta. Mönkijän ja traktorin kyytiin kelpaavat.

Huuskojen Vattukorven tilalla on 56 emolehmää. Siitossonneja on kaksi ja nuorkarjaa parisenkymmentä. – Tämänkokoisella tilalla pärjää yhdellä koiralla, mutta varakoira pitää olla. Riskit ovat

Mönkijän kyyti on Muskasta mukavaa, mutta rehunjakoa tällä pienkuormaajalla pitää vielä harjoitella.

melkoiset. Enää emme ilman työkoiraa halua olla! Muska ja Pampa ovat olleet tutkimusmatkamme tähän rotuun. Tämä koira toimii alkuperäisten vaistojensa ohjaamana. Se on suora, helposti koulutettava, isäntäänsä miellyttävä. Mutta se vaatii vahvan isännän, Satu Huusko sanoo.

JÄRKEVÄ JA ROHKEA

Vapaasti käännettynä portugalista nimi on Cao de Fila de Sao Miguel tarkoittaa Sao Miguelin purevaa koira. Nimensä mukaisesti koiran työskentelytyyli on tarvittaessa hyökkäävä, joten se pystyy hallitsemaan äkäisemmätkin sonnit.

Huuskojen naudat ovat kesyjä. Eivät ainakaan koirat ole niitä pelotelleet. – Meillä on hitsattu ja sahattu navetassa, huudellaan ja eletään täällä. Näin naudatkin tottuvat elämään. Kun nuoret hiehot pidetään pienemmässä navetassa, ne oppivat käsittelyä ja kesyyntyvät. Aikuiset lehmät ovat pihatossa ja pääsevät ulko-aitaukseen.

Azorilla on päättäväisyydestä kertova ilme.

– Poikunut lehmä ei päästä ketään lähelle, mutta yllättävän liki omat koirat pääsevät. Sekin osoittaa, että koirien ja nautojen välillä on luottamus. Sekin on nähty, miten nautalauma ajaa vieraan koiran tiehensä. Omaan paimeneen ne suhtautuvat eri tavoin. Naudoilla ja koirilla on myös omaa leikkiä ja toisinaan koirat nuolevat lehmiä turvasta.

Suuresta koostaan huolimatta sao miguelinfilä käy kiinni ja väistää todella nopeasti. Se näykkii nautan takaraajoja hyvin matalalta, eikä näin vahingoita lehmien utareita. Palauttaessaan laumasta karanneita nautoja se vaistomaisesti näykkii ylempää. – Kaikissa tilanteissa se osaa erittäin hyvin kontrolloida purentaotteensa niin, ettei se vahingoita paimennettaviaan, Satu Huusko sanoo.

ITSENÄINEN AJATTELIJA

Azoreilla laidunalueet ovat laajoja. Karja on hajallaan ja kaukana tiloilta. Koira joutuu Azoreilla toimimaan itsenäisesti. Tositööhön ei riitä se, että koira toimii >

Vasikkaa azori paimentaa hellävaroin.

Sonnitkin siirtyvät

Suurten sonnien siirtäminen on haaste karjakoirille. Sonnit eivät jutturoi vastaan niin kuin ihmiselle, jos ne ovat pienestä pitäen oppineet, että koira ja isäntä ovat karjasuojan herrat.

Jos vaikka pihatton juomakuppi kaipaa huoltoa ja karsinassa jytistelee 30 teurastusikäistä sonnia, azori on hyvä isännän henkivakuutus. Kun koira valvoo ja pitää sonnit loitolla, kuppi on turvallista korjata. Takaa ei kukaan pääse sarvilla sohimaan. Koiralta ei nimittäin luonto lopu. Monisatapäisten, eikä aina niin yhteistyöhaluisten, sonnilaumojen käsittelyyn ja tarvittaessa pysäyttämiseen on viisasta käyttää useampaa koira.

Haapajärveläinen Leevi Niku päätti hommata karjakoiran kun kaksi hiehoa pääsi karkuun kuutisen vuotta sitten kesällä. – Niitä näki vilaukselta, mutta kiinni ei saatu pitkän aikaan. Kun kyselin karjakoiraa silloisia tuhannen kilon highland-rotuisia sonneja paimentamaan, sanottiin, että azori taitaa olla ainoa rotu, joka niiden kanssa pärjää.

Niinpä saatiin viisi vuotta sitten voimakasluonteinen uros Miku. Se on niin yhden isännän koira kuin vain voi olla. Tämän takia poika Mika Niku hankki ihan oman sao miguelinfilan, Ferron, kun tehtiin pari vuotta sitten sukupolvenvaihdos. Ensimmäisen koiran kanssa tehdyistä virheistä on opittu. Ferro toimii Mikan kanssa hienosti pelkillä käsimerkeillä.

Kun on 30 sonnien pihattoja, siinä riittää koiralle töitä karsinan puhdistuksissa ja muutenkin. Kaikkiaan Nikujen tilalla on parisataa sonnia.

– Kun sama koira toimii samojen nautojen kanssa siitä asti kun naudat ovat vielä vasikoita, yhteistyö hioutuu ja luottamus syntyy. Silloin naudalle riittää pelkkä koiran katse, mistä se tietää siirtyä. Mutta jos pannaan koira vieraaseen sonnilaumaan, siinä tulee niitä yhteenottoja. Äkäisillä sonneilla on tapana muutenkin kokeilla. Azorilta ei kantti lopu kesken. Tarvittaessa Mikukin on pannut sonnien polvilleen.

– Se pitää vaikka kurkkunahasta kiinni sen aikaa, että sonni lakkaa uhittelemasta. Kun sonni 'antautuu', koira vapauttaa sen välittömästi. Työ jatkuu eikä sonni koiralle kannaa kaunaa eikä sitä pelkää. Koskaan uudelleen sama sonni ei koiralle enää uhittele. Monelta muulta koirarodulta tuossa tilanteessa varmasti loppuisi kantti kesken, pohtii Leevi Niku ja muistaa, kun sonni hyökkäsi parikuisen Mikun päälle ja piti sitä sarvien välissä ja työnsi seinää vasten.

– Minä hyökkäsin apuun ja juttelin silloin penikalle, että nyt minä tulen apuun, että auta sinä sitten jos tulee vastaava tilanne minulle. Paljon puhelen koiralle ja paljon se ymmärtää. Penikkana sonnit lennättelivät sitä päin seinää ja saman tien se meni uudestaan. Sillä ei näyttänyt olevan itsesuojeluvaihtoa ensinkään.

Kun sonneja pannaan teuraskuljetukseen, jotkut kuljettajat eivät anna ottaa koira tähän työhön mukaan.

– Itse panin koiran kiinni ja menin lastaamaan eläimiä ilman koira pihattoon. En huomannut, kun yksi sonni tuli takaa ja pääsi ottamaan sarviin. Siinä kylkiluut rutsivat. Ihme on kun olen hengissä. Kyllä koira huusi kun ei päässyt auttamaan. Eikä niin pahasti olisi käynyt, tuskin olisi edes vaaratilannetta päässyt sattumaan, jos koira olisi ollut apuna. Kun koira kulkee sonnien ja miehen välissä, siinä voi säästyä henki, sanoo Leevi Niku.

vain isännän ollessa vieressä käskemässä. Laitumilla koirat työskentelevät yksittäin tai useamman yksilön laumoissa.

– Kun koira tuli tilalle, karjan käyttöseen on tullut myönteistä muutosta. Kahden koiran hallitseminen vaatii enemmän kuin vain yhden. Nykyään koirilla on keskenään selkeä työnjako. Ne vuorottelevat. Yleensä annan selkeän käskyn, kumman pitää tehdä. Silloin toinen ei osallistu työhön, kertoo Satu Huusko.

VOIMAKAS VAHTI

Sao miguelinfilia on toimiva vahtikoira, olipa kyse karjasta, ihmisistä, pihasta, tavaroista tai mistä tahansa mitä se pitää omanaan. Kun se vahtii, on kenenkään vieraan turha lähestyä. Pelkästään sen voimakas olemus ja tuima katse yleensä riittävät mahdollisen tungettelijan karkottamiseen. Todellisen vaaran uhatessa se puolustaa omaansa tulisesti ja loppuun asti.

Filan suhteellisuuden taju on hyvä. Se kykenee erottamaan hyvin todellisen vaaran normaalista tilanteesta ja pystyy hetkessä toimimaan voimakkaiden vaistojen sanelemana. Tasapainoinen vahtikoira osaa myös lopettaa vahtimisen, kun isäntä niin käskää. Vieras, jonka isäntä hyväksyy, tulee myös vahtikoiran hyväksyä, mikäli isännän ja koiran arvojärjestys on selvä.

Huuskojen lapset ovat 8- ja 15-vuotiaita. Koirat tulevat hyvin juttuun heidän kanssaan. – Kun lasten kavereita on kylässä, katson, ettei tule väärinkäsityksiä. Vahtiominaisuus pitää muistaa. Koiran on oltava isännän hallinnassa. Kun johtajuus ja koiran tottelevaisuus ovat kunnossa, azori menee perhekoiranakin. Järkevää ja jämäkkää otetta sekä oikeaa tekemistä rotu kuitenkin vaatii, Huuskot muistuttavat.

PUHTAANA SÄILYNNYT

Satoja vuosia puhtaana Azoreilla säilyneiden sao miguelinfilojen virallinen rekisteröinti alkoi 1980-luvulla. Tavoite oli turvata rodun puhtaus. Rodun sekoittumiseen oli todellinen riski, kun liikenneyhteydet saarille kohenivat ja näin myös enemmän muita rotuja ilmaantui alueelle.

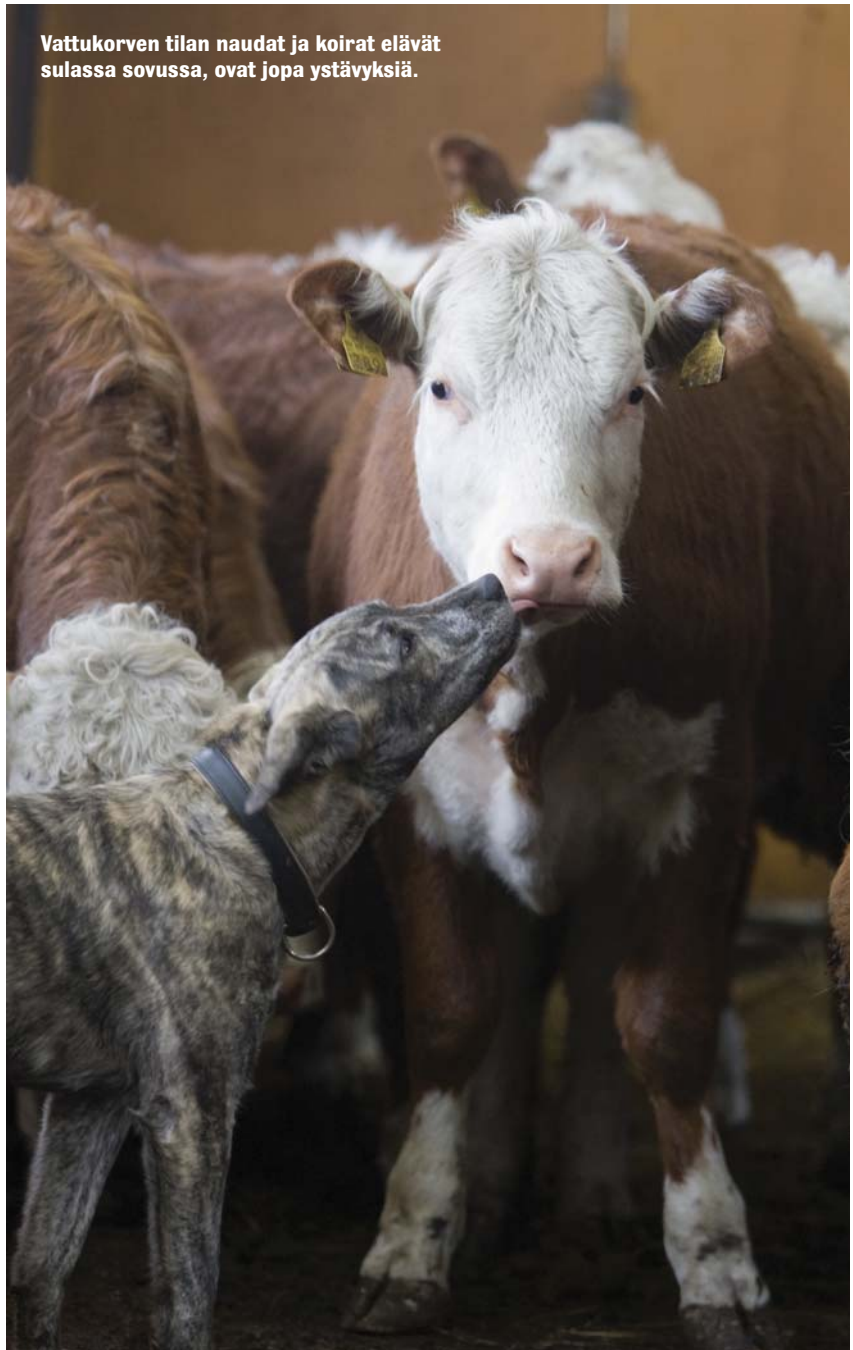
Rodun virallinen rekisteröintityö aloitettiin 1980-luvun alussa. Portugalin Kennelliitto hyväksyi ja tunnusti virallisesti rodun vuonna 1984. Azoreilla rotua vaalivat kasvattajat haluavat pitää koiran puhtaana työkoirana. Sen vuoksi he kontrolloivat myös sitä, kenelle koiriaan myyvät.

Sao miguelinfilan paimennusvietti on hyvin vahvana geneeissä, koska sitä on käytetty vain työtehtävissä. Niinpä ominaisuuksien taantumista ei ole pääsyt tapahtumaan. Tilalliset kertovat esimerkkejä siitä, että puolivuotias pentu paimentaa vasikkaa pellolla oikeaoppisesti ihan luonnostaan.

NOPEA OPPIMAAN

Sao miguelinfilan koulutuksen on oltava johdonmukaista, selkeää ja tarvittaessa tiukkaakin. – Kun hommaa koiran, pi-

Vattukorven tilan naudat ja koirat elävät sulassa sovussa, ovat jopa ystävyksiä.

tää muistaa, että virheet ovat välttämättömiä oppimisen kannalta. Koirakirjoja ja koulutusoppaita olen lukenut. Toki niistä on hyötyä ja moni vinkki on käytökelpoinen. Päätin kuitenkin tehdä eri tavalla: tutustua rotuun ja katsoa mitä siitä löytyy. Perustottelevaisuuden opettamisen jälkeen, kun se oli hallinnassa, annoin sen näyttää kykynsä. Tämä opintomatka on ollut yllättävä. Toisinaan en meinaa uskoa, mistä kummasta koira ymmärtää niin paljon, Satu Huusko miettii ja jatkaa:

– Koko karjakoiran elämä on kouluttamista ja isännän oppimista. Maalaisjärkeä ja rauhallista eläinten käsittelyä se vaatii. Yksin en enää rupeaisi erottelemaan sonnia ja lehmää astutuksen jälkeen. Koiran kanssa sekin sujuu helposti ja turvallisesti. Hyvä karjakoira on hyvä isännän henkivakuutus. Navetassa nuorten hiehojen parissa on hyvä harjoitella nuoren koiran kanssa. Siinä koiran itsehillintä kasvaa kummasti ja koira on

jatkuvasti valvonnan alla. Parasta karjakoiran harjoitusta on pitää koira mukana kaikissa maatilan hommissa.

Ensimmäinen vuosi vie eniten aikaa. Harvalla tilallisella on aikaa lähteä tottelevaisuuskoulutukseen kaupungin kentille. Sen sijaan aikaa koiran kouluttamiseen on otettava kotona. Se onnistuu parhaiten, kun antaa koiran olla elämässä ja työssä mukana ja muistaa säilyttää maalaisjärjen.

Koiran oppiminen tulee myös erehdysten ja onnistumisten kautta. Palaute tulee heti. Joskus se tulee nautan sorkastakin. Kestäviäkkin koirat ovat. Ne palautuvat nopeasti.

– Perustottelevaisuus on opetettava pennusta. Meillä alkuvaiheen koulutuksen tärkein käsky on ”tänne”. Koira on saatava heti luokse, jos meno menee liian reippaaksi. Sitten tilanne rauhoitetaan ja aloitetaan uudelleen. Maatilalla ei ole mahdollista tehdä toistoja yhden harjoituksen aikana. Tämä kertoo jotakin koi-

Azori viihtyy hevostenkin parissa.

ran älystä: sen on opittava nopeasti. Se joutuu mukautumaan ja yhteistyöhön. Se saa palautetta ja näin isännän ja koiran välinen yhteistyökuvio hioutuu, Satu Huusko sanoo.

NUORUUDEN INTOA

Muska on valmis työkoira. Sillä on ollut yksi pentue, pentuja tuli yhdeksän. Pampa jäi kotiin. Yksi meni Saksaan ja muut karjatiloille ympäri Suomen. Kysyntää on, vaikka rotu on varsin tuntematon.

– Kaikista pennuista olen kuullut, että toimivia karjakoiranalkuja ovat. Alkukantaisuus ja alkuperä sen tekevät, Satu sanoo ja kertoo, että Pampalla on emäänsä parempi karjasilmä. Se hallitsee koko porukan ja lukee pikku merkeistä.

– Muskaa on pitänyt joskus kahdesti käskää. Se jompailee, eikä hermostuta lehmää. Kun käsky käy, se tekee. On mukava tehdä työtä, kun eläimet ovat rauhallisia. Vasta sitten kun koira saa käskyn toimia, tapahtuu. Omin päin ne eivät saa mennä lauman sekaan touhuilemaan.

– Jos itse hermostuu, koirakin hermostuu. Isännän rauhallisuus on karjankin parissa valttia. Nuoren koiran on oltava hallinnassa ensin lähikontaktissa ennen kuin sen voi päästää lauman sekaan. Kun on varmuus lähityöskentelyssä, on aika siirtyä oikeisiin tehtäviin. Jos koira ajaa kovaa, eläimet menevät mihin sattuu, ja koira kyllä huomaa epäonnistuneensa. Tämä vahvistaa kontaktia ja sitä, ettei koira tee itselleen, vaan se tekee yhteistyötä isäntäväen kanssa, Satu Huusko sanoo.

MONIPUOLINEN ROTU

Koirat ovat välillä Paavo Huuskon kanssa metsätöissä. Vapaa-aikana käy Paavo silloin tällöin jänismetsällä. Azori ajaa jänistä sen mitä isäntä tarvitsee. – Sen jänishaukkukin riittää meidän tarpeisiin. Monipuolinen on rotu, Satu hymyilee ja kertoo, että näyttelyreissutkin Muskan kanssa ovat olleet helppoja.

– Se kun on coolisti kaikkialla. Kukaan ei tule tietämättä tiluksille. Se myös vetää lapsia reessä. Temppuja se oppii nopeasti ja niitä tekeekin. Mutta kyllä huomaa koiran haluan, että hommassa on järki mukana. Toki temppujen opettaminen lähentää ja on osa yhteistyötä, mutta oikeita töitä tämä rotu tarvitsee. Laumanvartijan piirteitäkin löytyy, se pitää muistaa ja tietää.

Koiralle voi maatilalla sattua haavereita: karjan, koneiden tai pyöröpaalien alle voi jäädä. Koiran pitää osata varoa. Pauketta ja muita ääniä riittää. Maatila on hyvähermoisen koiran työpaikka. Semmoinen azori näyttää olevan. Toki hyvänkin koiran, olipa se minkä rotuinen hyvänsä, voi pilata kurrinmuudella tai kohtelemalla sitä kaltoin. Väkivaltaisella ja epäohdonmukaisella kohtelulla azorista tulee helposti vihainen.

– Onnellinen azori tarvitsee hallittua vapautta. Kun omistaja itse pääsee tarpeestaan korostaa omaa johtajuuttaan, voi alkaa nauttia kumppanuudesta, Satu Huusko sanoo. •